

Nu Na Nu Nóng

Nguyễn Dư

Không biết trẻ con Việt Nam ngày nay có còn chơi Nu na nu nóng không? Với cái đà đô thị hoá như bây giờ thì khó mà chơi được. Nơi nào cũng mở mang, thi nhau xây nhà cao tầng. Mỗi thước đất là một cục vàng. Tìm được một góc vỉa hè thông thoáng để chơi không phải là chuyện dễ.

- Nu na nu nóng là trò chơi gì mà đòi hỏi khó khăn như vậy?
- Chẳng có gì là khó khăn. Ngược lại, Nu na nu nóng rất dễ chơi.

Con trai, con gái đưa nào muốn chơi thì ngồi cạnh nhau, duỗi hai chân ra phía trước, xếp thành hàng ngang. Đưa làm trưởng trò ngồi giữa hoặc ngồi đầu hàng phía tay trái hay tay phải tùy ý. Trưởng trò dùng tay lần lượt đập nhẹ vào chân những đứa khác. Vừa đập vừa hát bài Nu na nu nóng.

Nu na nu nóng
Cái cống nằm trong
Cái ong nằm ngoài
Củ khoai chấm mật
Phật ngồi Phật khóc
Con cóc nhảy ra
Con gà ú hụ
Bà mụ thổi xôi
Nhà tôi nấu chè
Tè he chân rụt.

Đập hết hàng chân thì quay trở lại, tiếp tục cho đến hết bài hát.

Tiếng cuối cùng của bài hát rơi vào chân nào thì chân ấy phải rụt về. Trò chơi tiếp tục lại từ đầu bài hát. Cứ như vậy, cho đến bàn chân cuối cùng. Đưa cuối cùng này bị thua, phải làm trưởng trò chơi ván khác.

Muốn cho trò chơi tăng thêm hồi hộp thú vị thì trưởng trò có thể ngân nga kéo dài tiếng cuối cùng rồi bắt chợt vung tay đập vào bất cứ chân nào. Chơi như vậy bắt buộc đứa nào cũng phải chăm chú.

Nu na nu nóng không cần chạy nhảy, hò hét. Không làm dơ bẩn chỗ chơi. Người lớn có vẻ bằng lòng cái trò "dễ thương" này. Trò chơi thì giản dị như vậy. Nhưng cái tên Nu na nu nóng thì... lú lo như trẻ con nói giọng, nghe hơi chướng tai.

Nu na nu nóng là Tây, Tàu hay ta? Nghĩa là gì?

Ngay cả Ngô Quý Sơn, người biên khảo về các trò chơi của trẻ con cũng chịu thua, không trả lời được. Kể cả những người giúp ông đi điều tra, ghi chép thông tin cũng không ai biết nghĩa là gì. Có lẽ vì vậy mà Ngô Quý Sơn mới đi đến kết luận là tên Nu na nu nóng không có nghĩa. Tuy vậy, Ngô Quý Sơn cũng cho biết một điều bên lề là những cộng sự già nua nhất của ông lúc bé cũng đã từng chơi Nu na nu nóng. Dựa vào bằng chứng này, ông cho rằng trò chơi Nu na nu nóng đã có từ lâu.

Fig.2. Nu na nu nóng.

Fig. 1. Chông dồng chông de.
(mètre en tas, mètre sur l'enclume)

(Xin góp thêm ý kiến: Sách Jeux d'enfants du Vietnam (Trò chơi của trẻ con Việt Nam) của Ngô Quý Sơn xuất bản năm 1943. Tạm cho là cộng sự già nua nhất của Ngô Quý Sơn lúc này thọ khoảng 70 tuổi. (1943 - 70 = 1873).

Như vậy thì trò chơi Nu na nu nóng phải có từ trước năm 1884, trước ngày kí hiệp ước Patenôtre công nhận Pháp cai trị nước ta. Có thể khẳng định rằng Nu na nu nóng là một trò chơi Việt Nam).

Có nhiều bài hát Nu na nu nống. Ngắn gọn nhất là bài:

Nu na nu nống
Thằng cồng cái cạc
Chân vàng chân bạc
Đá xỉa đá xoi
Đá đầu con voi
Đá chân thì rứt

Các bài hát đều bắt đầu bằng câu Nu na nu nống. Trừ một bài:

Nu nả, nu na
Nở ra tua túa
Nổ túa lên trời
Nổ rơi xuống đất
Nổ bật nắp vung
Nổ tung nón lá
Nu nả, nu na.

Điều đáng lưu ý là tất cả các bài hát đều mở đầu bằng câu có cặp từ Nu na. Điều này cho thấy rằng Nu na là từ chính. Nu nả, Nu nống là từ phụ, từ láy của Nu na. Vậy, muốn tìm hiểu tên trò chơi thì chỉ cần trả lời câu hỏi Nu na nghĩa là gì?

Định nghĩa của Nu na

- Tự vị Huỳnh Tịnh Của (1895), Tự vị Génibrel (1898), Tự điển Khai Trí (1971), Từ điển Hoàng Phê (1988), không có từ Nu na.

- Việt Nam tự điển (1931) của Hội Khai Trí Tiến Đức định nghĩa:

Nu na là: Một trò chơi của trẻ con, ngồi duỗi chân ra mà đếm.

Nghĩa rộng của Nu na là: Ngồi thong thả nhàn hạ. "*Công việc không có, ngồi nu na với nhau cả ngày.*"

- Tự điển Việt Hoa Pháp (1937) của Gustave Hue cũng định nghĩa Nu na nu nống là một trò chơi. Nhưng G. Hue lại đưa ra một câu nói khó hiểu làm thí dụ: "**Chồng đồng mà nu na nu nống.**"

Chồng đồng là trò chơi "**Chồng đồng chồng đe**" của trẻ con.

Người chơi đứng hay ngồi thành vòng tròn, hai nắm tay đưa ra đằng trước, chồng lên nhau. Tất cả chắt thành một đồng cao. Trưởng trò vừa hát bài Chồng đồng chồng đe vừa đưa tay đụng lần lượt cái đồng nắm tay...

*Chồng đồng chồng đe
Con chim le lười
Nó chỉ thẳng nào?
Nó chỉ thẳng này.*

Cách chơi Chồng đồng chồng đe tương tự Nu na nu nống. Một đằng đứng hay ngồi chồng tay, một đằng ngồi xếp chân.

Chồng đồng mà nu na nu nống.

Nói rõ hơn là Chồng đồng mà chơi Nu na nu nống. Nghĩa là chơi Nu na nu nống thì phải có thêm trò chơi Chồng đồng à? Vô lý!

Phải chấp nhận rằng Nu na nu nống của câu nói không có nghĩa là một trò chơi. Nu na nu nống dường như còn có nghĩa gì khác!

- Việt Nam tự điển (1970) của Lê Văn Đức và Lê Ngọc Trụ định nghĩa:

Nu na là *Đồ chơi của trẻ con như cái nghiên mực, đáy thật mỏng, để giáng úp xuống cho nổ.*
Chơi nu na, nắn nu na.

Theo định nghĩa của Lê Văn Đức thì Nu na là cái pháo bằng đất trong tấm tranh “Trẻ con đánh pháo bằng đất” của Oger. Nu na và Nắn nu na cần được bàn thêm.

Nói tóm lại, định nghĩa của ba cuốn từ điển cho thấy Nu na (nu nống) có thể là một trò chơi, một thứ đồ chơi hay... ngồi thong thả, nhàn hạ.

Mời các bạn cùng tra tìm trong văn học dân gian:

Ngày xưa, nước ta có một hủ tục quái ác là tục Tảo hôn (Lấy vợ sớm). Một số nhà giàu cần người hầu hạ, làm việc vặt. Nhưng phải là người... làm không công! Các ông các bà nhiều mưu mẹo mới nghĩ ra một kế là cưới (nói cho đúng là mua) một cô vợ biết đảm đang mọi việc trong nhà cho thằng con trai, dù nó còn nhỏ dại, thậm chí mới được dăm ba tuổi. Cô vợ về nhà chồng để làm công việc giữ em, cơm nước, hầu hạ mọi người.

Chỉ vì cái nghèo mà phải chịu cảnh...

*Cái bóng công chồng đi chơi,
Đi đến chỗ lội, đánh rơi mất chồng.
Chú lái ơi! tôi mượn chú cái cổ gầu sòng,
Tôi tát, tôi múc cho chồng tôi lên.*

Lỡ dở, uổng phí một thời con gái...

*Em cũng liều mình vì thằng bé trẻ ranh,
Đêm nằm sờ mó quần quanh cho đỡ buồn.
Buồn tình em lại bé thằng bé nó lên,
Nó còn bé mọn đã nên cơm cháo gì.
Nó ngủ nó ngáy khi khi,
Một giấc đến sáng còn gì là xuân.
Chị em ơi, hoa nở mấy lần.*

Một hoàn cảnh khác:

*Chồng lên tám, vợ mười ba
Ngồi rồi nu nống nu na đỡ buồn
Mười tám vợ đã lớn khôn
Nu na nu nống chồng còn mười ba
Mẹ ơi! Con phải gỡ ra
Chồng con nu nống nu na suốt ngày
Đêm nằm khắc khoải canh chầy!*

Cô vợ trẻ than thở với mẹ rằng anh chồng bé con chỉ biết ban ngày ngồi rồi, chơi đùa, ban đêm lăn ra ngủ khi.

Bài thơ diễn tả cảnh "vợ chồng" ngồi thong thả, nhàn hạ, nu na với nhau cả ngày, như định nghĩa của Khai Trí Tiến Đức.

奴那

Gốc gác chính xác của Nu na ra sao?

Tranh Oger có tám vẽ ba đứa trẻ con ngồi chơi. Tên tranh viết bằng chữ Hán là Nô na. Nội dung tranh Nô na của Oger giống tranh Nu na nu nống của Ngô Quý Sơn.

Nô na của chữ Hán nghĩa là gì?

Nô: Đầy tớ. Ngày xưa con cái kẻ có tội phải vào làm đầy tớ cho nhà quan gọi là **nô** (Đào Duy Anh).

Nô: Đứa ở. Luật ngày xưa người nào có tội thì bắt con gái người ấy vào hầu hạ nhà quan, gọi là **nô tì**. Về sau kẻ nào nghèo khó bán mình cho người, mà nương theo về họ người ta cũng gọi là **nô** (Thiều Chửu).

Nô bộc là đầy tớ trai. Nô tì là đầy tớ gái. Gọi chung là Gia nô.

Na: An nhàn. **Hữu na kì cư** là Chỗ ở an nhàn (Thiều Chửu).

Na (Nghỉ): En paix, tranquille (an nhàn), se reposer (nghỉ ngơi) (Génibrel).

(Từ điển Đào Duy Anh không có từ Na nghĩa là an nhàn, nghỉ ngơi).

Nô na nghĩa là Đầy tớ lúc an nhàn, nghỉ ngơi. Đầy tớ lúc an nhàn, nghỉ ngơi có thể hiểu là lúc được chơi đùa.

Nghĩa rộng của Nô na là *Đầy tớ chơi đùa lúc được an nhàn, nghỉ ngơi.*

Nô na của chữ Hán bị nói sai hay nói trại thành Nu na của tiếng Việt, và có nghĩa là Trẻ con chơi đùa.

Nu na (nu nống) ban đầu nghĩa là Trẻ con chơi đùa, về sau trở thành tên trò chơi.

Nu na là Trẻ con chơi đùa, là trò chơi chứ không phải là một thứ đồ chơi.

Nu na có thể là trò chơi Đánh pháo bằng đất. Nu na không phải là cái pháo bằng đất. Trẻ con có thể ngồi chơi Nu na nắn pháo chứ không Nắn nu na được. Lê Văn Đức định nghĩa Nu na sai.

Đầy tớ được giải phóng, được mời vào cùng nô đùa với trẻ con.

Thành thị cũng reo vang "Nào chúng mình ra quây một vòng hát mà chơi".

Vui vẻ cả làng... Nơi nơi nô nức Nu na nu nống!

Nguyễn Dư